

Vedlegg 2:

Foreløpige virkninger av tiltakspakkens utgiftsside

For å bidra til å redusere utslagene i sysselsetting og ledighet foreslo Regjeringen i St.prp. nr. 37 (2008-2009) *Tiltak for arbeid* å gjennomføre nye finanspolitiske tiltak i 2009 med en ramme på 20 mrd. kroner, hvorav:

- 16 $\frac{3}{4}$ mrd. kroner er til nye tiltak på budsjettets utgiftsside
- 3 $\frac{1}{4}$ mrd. kroner til skatteletter for næringslivet.

Regjeringen la vekt på at forslagene skulle:

- Stimulere produksjon og sysselsetting, slik at økningen i arbeidsledigheten dempes
- Iverksettes raskt
- Treffe de mest utsatte delene av arbeidsmarkedet, samtidig som de bidrar til bedre miljø og bedre offentlig infrastruktur
- Sette arbeidstakere og bedrifter bedre i stand til å møte nødvendige omstillinger og bidra til nyskaping gjennom kompetanse og fornyingstiltak

I tillegg ble det gitt en ekstrabevilgning til NAV i mars 2009, jf. St. prp. nr. 51 (2008-2009): *Redegjørelse om situasjonen i arbeids- og velferdsforvaltningen og forslag om tilførsel av ressurser til Arbeids- og velferdsetaten.*

NHO har vurdert foreløpige effekter av den samlede virkemiddelinnnsatsen i Regjeringens tiltakspakke på følgende områder:

1. Bygg og anleggssektoren, herunder kommunene og transportetatens bruk av krisepenger
2. Forskning og innovasjon
3. Arbeidsmarkeds- og utdanningstiltak
4. ENOVAs miljørettede tiltak

1. Bygg og anleggssektoren, kommunene og transportetatene

En vesentlig del av Regjeringens forslag til tiltak for å stimulere sysselsetting er rettet inn mot økt aktivitet i bygg- og anleggsnæringen, jf. St. prp. nr. 37 (2008-2009). Om lag 4/5 av regjeringens forslag på 16 $\frac{3}{4}$ mrd. kroner til nye tiltak på budsjettets utgiftsside kan kobles til dette formålet, hvor hovedvekten av tiltak er innenfor samferdselssektoren og kommunenes ansvarsområder.

NHO har fått tilgang til flere spørreundersøkelser som er gjort i perioden mars-april 2009 som tyder på at det vil ta tid før Regjeringens tiltakspakke får effekt på disse områdene.

- *NRK* gjennomførte medio mars en questback undersøkelse vedrørende kommunenes bruk av krisepenger. Her fremgår det bl.a. at de fleste kommunene på dette tidspunktet var i planleggingsfasen og at konkrete prosjekter i liten grad var iverksatt. Dette gjelder særlig vedlikehold av veier og kommunal infrastruktur. Flere av kommunene oppga dessuten at tiltakene bare i begrenset grad vil ha effekt på ledigheten.

- Samtidig viser tall fra *Visma* at det er en betydelig økning i antall offentlige utlysninger i byggebransjen i 1. kvartal 2009 sammenlignet med både tilsvarende periode i fjor og forrige kvartal. (Visma sitter med en komplett database over alle anbudsutlysninger fra norske offentlige virksomheter).
- En undersøkelse gjennomført av *Kommunal Rapport* i slutten av april viser at flere kommuner nå er i gang med oppfølgingen av tiltakspakken. Arbeid har primært kommet i gang innenfor oppussing og vedlikehold av skolebygg og sykehjem. Vedlikehold av veier og kommunal infrastruktur er i mindre grad kommet i gang. Enkelte oppslag i media kan tyde på at selve anleggsarbeidet i samferdselsprosjekter ikke er i gang før til høsten bl.a. som følge av planprosessen.
- *Maskinentreprenørenes Forening (MEF)* har gjennomført en forventningsundersøkelse overfor sine medlemsbedrifter som understøtter dette bildet. Undersøkelsen viser at kun et fåtall har fått oppdrag som følge av tiltakspakken. Mye tyder på at tiltakene her er kommet i gang for sent, samt at kommune og stat har vært for dårlig forberedt.

2. Forskning og innovasjon

Det er bevilget forholdsvis store beløp også til områdene forskning og innovasjon i Regjeringens tiltakspakke for økt sysselsetting. Et viktig kjennetegn for investeringer innenfor disse områdene er at forventet avkastning som oftest ligger langt frem i tid, samt at hele prosessen preges av betydelig risiko. Av den grunn er det noe prematurt å foreta en reell effektundersøkelse knyttet til *resultatet* av de nye bevilgningene, men det er mulig å kontrollere i hvor stor grad de nye bevilgningene har blitt *etterspurt* av bedriftene, samt hvor store beløp som har blitt *innvilget* i løpet av årets tre første måneder. NHO har hentet opplysninger fra Innovasjon Norge og Forskningsrådet, samt stilt direkte spørsmål til bedriftene i forbindelse med NHOs økonomibarometer for å undersøke effekten av krisetiltakene på forsknings- og innovasjonsområdene. NHOs regionkontorer har også blitt tilsendt et spørreskjema hvor de ble bedt om å vurdere situasjonen i sine respektive regioner.

Regjeringens krisetiltak innenfor forskning og innovasjon ser i ulik grad ut til å treffe næringslivets behov. Innovasjon Norge viser til at deres låneordninger nå etterspørres i betydelig høyere grad enn tidligere, og at flere bedrifter også har fått tilgang til ordningene. Dette gjelder spesielt den *landsdekkende lavrisikolåneordningen*, hvor det i første kvartal 2009 kom inn søknader på nesten 3 milliarder kroner og det var i første kvartal i år gitt lånetilsagn på 745 millioner kroner. Samtidig har innvilgede beløp per lånesøknad økt kraftig, eksemplifisert ved at flere større industribedrifter i løpet av april har fått tilsagn om lavrisikolån i størrelsesorden 100-250 millioner kroner, noe som gjør at innvilgede lånetilsagn nå har passert 1 milliard med god margin. Lavrisikolån er, som navnet antyder, ikke primært rettet mot innovasjonsaktiviteter, men mot finansiering av ordinære investeringer og drift.

For Innovasjon Norges *landsdekkende innovasjonslåneordning*, der rammene også er vesentlig forhøyet, har både antallet søknader og innvilgede lånetilsagn vokst kraftig. I fjor ble det innen første kvartal søkt om 30 millioner kroner. Første kvartal i år vokste søknadsinngangen til 922 millioner. I løpet av hele fjoråret ble det bevilget innovasjonslån på til sammen 160 millioner kroner. Det er så langt i år gitt lånetilsagn på 220 millioner kroner i innovasjonslån innenfor rammene av den *landsdekkende innovasjonslåneordningen* som ble styrket i forbindelse med krisepakken. Innenfor den distriktsrettede innovasjonslåneordningen ble det bevilget 113 millioner kroner første kvartal i år.

Tallene tyder på at krisetiltakene innenfor Innovasjon Norges låneportefølje ser ut til å etterspørres av næringslivet i vesentlig høyere grad enn tidligere, noe som sannsynligvis har ført til at aktivitetsnivået har blitt opprettholdt på et høyere nivå enn hva som hadde vært tilfelle uten krisepakken. Det er imidlertid grunn til å minne om at størsteparten av lånetilsagnene er gitt innenfor lavrisikolåneordningen, som ikke primært retter seg mot innovasjonsaktiviteter. Det hører også med til bildet at 8 av 10 av NHOs medlemsbedrifter i NHOs økonomibarometer svarer at Innovasjon Norges låneordninger ikke er relevante for dem i dagens situasjon, mens bare 1 av 10 svarer at de vil benytte seg av låneordningene i større grad enn tidligere.

Dette sammensatte bildet tyder på at regjeringen sannsynligvis har klart å demme opp for noe av svikten i det ordinære bankmarkedet, og til dels sikret at flere FoU- og innovasjonsprosjekter gjennomføres. Men det fremstår også som relativt klart at majoriteten av NHOs medlemsbedrifter opererer uten statlige låneordninger, til tross for trange tider. Gitt innstramningen av bankenes lånepraksis er det derfor ikke uventet at lavrisikolåneordningen etterspørres i vesentlig høyere grad enn tidligere. Effekten er sannsynligvis at det *generelle* aktivitetsnivået i deler av norsk næringsliv har blitt opprettholdt på et høyere nivå enn hva som hadde vært tilfelle uten krisepakken.

Krisetiltakene innenfor Forskningsrådets portefølje besto blant annet av en økning med 75 millioner til 425 millioner til programmet Brukerstyrt Innovasjonsarena, BIA. I følge Forskningsrådet sliter nå halvparten av BIA-prosjektene med å gjennomføre de planlagte prosjektene, noe som står i *sterk kontrast til tidligere*, da både bedrifter og BIAs programstyre ga klar beskjed om at flere gode prosjekt ikke kunne realiseres på grunn av manglende midler. Den vedtatte utvidelsen av taket til SkatteFUNN-ordningen har derimot *ingen umiddelbar effekt* da utbetalingene kommer først neste år. Men utvidede rammer, gitt bruk av maksimale beløp, vil gi økt utbetaling når den tid kommer – og kan således bidra til bedre likviditet på sikt. Hvis regjeringen ønsker økt bruk av SkatteFUNN-ordningen, så vil en heving av timesatsene være et mer treffsikkert tiltak med umiddelbar mobiliserende effekt, særlig blant nylig arbeidsledige ingeniører og andre arbeidsledige med høy kompetanse som planlegger å etablere egen virksomhet.

Behovet for økt støtte til risikopregede prosjekter er åpenbart stort, noe som er tydelig i forbindelse med mangedoblingen av lånesøknader til innovasjonslåneordningen og den klare meldingen fra Forskningsrådet om at mange bedrifter nå vurderer å legge innovasjonsprosjekter på is. Regjeringen bør se på muligheten for å øke den offentlige finansieringsandelen av næringsrettede forskningsprosjekter, for å motvirke likviditets- og markedssvikt, samt fullt forståelig risikoaversjon. Det er godt kjent at risikable forskningsprosjekter nedprioriteres i nedgangskonjunkturer. Når mange bedrifter nå nedprioriterer FoU- og innovasjonsaktiviteter grunnet manglende likviditet eller generell risikoaversjon i en situasjon med usikre markedsutsikter, så bør Regjeringen følge utviklingen nøye.

I en nedgangskonjunktur er det fornuftig politikk å styrke bedriftenes kunnskapsbaserte konkurransefortrinn, ikke minst fordi bedrifter i de fleste andre land må kutte ned på FoU- og innovasjonsinvesteringer, noe som øker den potensielle gevinsten av hver bevilget krone. Økt offentlig innsats vil kunne bidra til økt risikovilje i norsk næringsliv, og sikre offensiv omstilling og bruk av de muligheter som krisen også medfører. Endrede internasjonale markeder og rammebetingelser, kombinert med nye teknologier og behov betyr store muligheter for entreprenører og innovatører. Regjeringen bør i en slik periode bruke Norges

statsfinansielle muskler til å styrke våre kunnskapsbaserte konkurransefortrinn, slik at norsk næringsliv kommer styrket ut på den andre siden av krisen.

3. Arbeidsmarkeds- og utdanningstiltak

Både i Regjeringens tiltakspakke fra januar og i ekstrabevilgningen til NAV i mars, jf. St. prp. nr. 51 (2008-2009): *Redegjørelse om situasjonen i arbeids- og velferdsforvaltningen og forslag om tilførsel av ressurser til Arbeids- og velferdsetaten*, fremmes en rekke forslag til tiltak for å bedre situasjonen på arbeidsmarkedet.

De viktigste av disse er:

- Styrking av administrasjonen i NAV med i underkant av 500 mill kr, i hovedsak til økt bemanning.
- 650 mill kr til arbeidsmarkedstiltak for ledige, en økning av antallet på tiltak med 6000 i forhold til vedtatt budsjett for 2009, jf. St. prp. nr 1 (2008-2009).
- Opprettelse av 460 sivile stillinger i politiet.
- Økning av tilskuddet til lærebedrifter med 195 mill kr for å opprettholde antallet lærekontrakter på dagenes nivå.
- Mer fleksible permitteringsregler.

Det er en særlig utfordring å anslå effekten på ledighetsnivået i den økte satsingen på NAV. Gjennom å styrke administrasjonen er hensikten både å yte bedre og raskere service til de ledige (utbetaling av ytelser med mer) og å sørge for bedre formidling av jobber til de ledige, samt iverksette arbeidsmarkedstiltak. Virkningene vil være indirekte og vanskelige å etterspore, men det er bred enighet om at både en velfungerende arbeidsmarkedsetat og aktive arbeidsmarkedstiltak rettet mot ledige er vesentlige for å sikre rask overgang fra ledighet til ny jobb.

4. Enovas miljørettede tiltak

NHO er godt fornøyd med at hovedvekten av Enovas ekstrabevilgning på 1,2 mrd blir innrettet mot kommunepakkens vedlikehold og rehabiliteringspakke. Det har allerede vært en enorm interesse blant kommunene og 500 søknader om til sammen 5 mrd. kroner har kommet inn. Ved å tilpasse bevilgningene mot øvrige krisepakketiltak til offentlige bygg, der det forventes økt aktivitet, prøver Enova å sikre at de mest miljøvennlige energiløsningene blir valgt. Lykkes dette, vil krisepakken gi effekt også på lengre sikt.

NHO er avventende til de kortsiktige resultatene. Selv om pågangen har vært stor er det fremdeles for tidlig å si om kommunene faktisk vil gjennomføre prosjektene. For både kommunale og kanskje særlig private prosjekter er det risiko for at selv om investeringsviljen er sterk vil andre faktorer kunne påvirke investeringsevnen. Det er derfor fremdeles et åpent spørsmål hvorvidt Enovas ekstrabevilgning går til kortsiktig krisehåndtering som forutsatt, eller kun en styrking av den langsiktige innsatsen for mer miljøvennlig energi.